

ดนตรีประกอบการแสดงหนังตะลุง คณะศิษย์สร้อยแสง
ตำบลบางปิต อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดตราด
Musical Accompaniment for Nang Talung
Performance of The Sith Soi Saeng Troup,
Bang Pit Subdistrict, Laem Ngop District,
Trat Province

ธนพล ปิ่นแก้ว¹
Thanaphon Pinkaew
ศรัณย์ นักรบ²
Saran Nakrob

¹ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาดนตรี
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Master of Arts in Music Program,
Faculty of Humanities, Kasetsart University
(E-mail: domekuurock@gmail.com)

² รองศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Associate Professor Dr., Department of Music,
Faculty of Humanities, Kasetsart University
(E-mail: fhumsrn@ku.ac.th)

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสาระสำคัญของการแสดงหนังตะลุง คณะศิษย์สร้อยแสง ตำบลบางปิด อำเภอลำสมอสูง จังหวัดตราด และ 2) เพื่อบันทึกและวิเคราะห์ดนตรีประกอบการแสดงหนังตะลุง คณะศิษย์สร้อยแสง ตำบลบางปิด อำเภอลำสมอสูง จังหวัดตราด ผลการวิจัยภายใต้วัตถุประสงค์ตามลำดับ พบว่า 1) คณะศิษย์สร้อยแสงได้ก่อตั้งขึ้นโดยนายคำนึง สร้อยแสง ซึ่งได้รับการสืบทอดมาจากนายเปลื้อง สร้อยแสง โดยยังคงประกอบพิธีกรรมสำคัญและจัดองค์ประกอบของการแสดงครบถ้วน 2) การบรรเลงดนตรีประกอบด้วยเครื่องดนตรี กลองกรัก โทนทับ และฉิ่ง ได้บันทึกเป็นโน้ตดนตรีสากลรวมทั้งสิ้น 4 เพลงในรูปแบบสังคีตลักษณะสองตอน การขับร้องเป็นการด้นสด มีลักษณะคำร้องทั้งคำพยางค์และคำเอื้อน กลุ่มเสียงปรากฏ 4, 5, 6 เสียงแตกต่างกันไปตามแต่ละเพลง ระดับเสียงต่ำสุดคือ E^4 และสูงสุดคือ E^5 พบการดำเนินทำนองใน 3 ลักษณะคือ ทิศทางคงที่ ทิศทางขึ้น และทิศทางลง บทเพลงทั้งหมดอยู่ในอัตราจังหวะ 2/4 มีอัตราความเร็ว 100-104 จังหวะเคาะต่อหนึ่งนาทีก และมีกระสวนจังหวะแตกต่างกัน 5 ลักษณะ

คำสำคัญ: หนังตะลุง, คณะศิษย์สร้อยแสง, ดนตรีประกอบการแสดง

Abstract

This qualitative research aims to 1) investigate the essential features of the shadow play performances of the *Sith Soi Saeng* troupe in Bang Pit subdistrict, Laem Ngop district, Trat Province; and 2) transcribe and analyze the musical accompanying of the shadow play performances of the *Sith Soi Saeng* troupe in Bang Pit subdistrict, Laem Ngop district, Trat province. The results under those objectives found that 1) The *Sith Soi Saeng* troupe was founded by Mr. Khamnueng Soisaeng, who inherited the tradition from Mr. Pleuang Soisaeng, and ปีที่ 18 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2569

still completely practice the performing rituals and components. 2) The musical accompaniment comprises of the *Klong Kruk*, *Thon Thap*, and *Ching*. Music transcription is resulted into four pieces in Western notation. Structurally, each piece followed a binary structure, and the vocal parts were extemporaneous, consisting of both syllabic and melismatic passages. The toneset were tetratonic, pentatonic, and hexatonic, and varied by song types. The lowest pitch was E⁴ while the highest pitch was E⁵. Melodic movement occurred in three patterns: static, ascending, and descending. All compositions used a 2/4 time signature, with tempos between 100–104 beats per minute, and featured five rhythmic patterns.

Keywords: Shadow Puppet, Sith Soi Saeng Troupe, Musical Accompaniment

บทนำ

จังหวัดตราดเป็นดินแดนที่ปรากฏให้เห็นทั้งวัฒนธรรมพื้นเมืองดั้งเดิมและวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมอื่นอย่างหลากหลาย ทั้งนี้การแสดงหนังตะลุงของจังหวัดตราดเป็นวัฒนธรรมหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลมาจากการแสดงหนังตะลุงจากภาคใต้ของประเทศไทย หนังตะลุงเป็นมหรสพที่ใช้แผ่นหนังสัตว์ตัดเป็นตัวละครและตกแต่งให้มีความสวยงาม นำมาแสดงร่วมกับการขับร้องและบรรเลงดนตรี นักวิชาการจำนวนมากกล่าวถึงในทิศทางเดียวกันว่าหนังตะลุงได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และวรรณคดีรามายณะ ทั้งนี้การแสดงหนังตะลุงของจังหวัดตราด นอกเหนือจากการนำเสนอเรื่องตามแนวทางการแสดงหนังตะลุงโดยทั่วไปแล้ว ได้มีการปรับประยุกต์เนื้อเรื่องให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพสังคมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน รวมถึงองค์ประกอบอื่น ของการแสดงหนังตะลุง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการบรรเลงดนตรีประกอบการแสดงหนังตะลุงที่ได้มีการปรับใช้เครื่องดนตรีไทยพื้นบ้านภาคกลาง รวมถึงการนำทำนองเพลงไทยพื้นบ้านภาคกลางที่คุ้น

เคยเพื่อใช้ดำเนินการแสดง ซึ่งในอดีตหนังตะลุงจังหวัดตราดเป็นที่ยอมรับและได้รับความนิยมน้อยแพร่หลาย ทั้งภายในพื้นที่จังหวัดตราดและจังหวัดใกล้เคียง โดยสิ่งหนึ่งอันเป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งนั้นคือทางด้านประวัติความเป็นมาของการแสดงหนังตะลุงปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดว่ามีต้นกำเนิดมาจากทางประเทศอินเดีย โดยได้เข้ามามีความเจริญอยู่ในดินแดนทางภาคใต้ของประเทศไทยแล้วจึงได้แพร่กระจายประปรายเข้าไปสู่พื้นที่ต่าง ๆ ในดินแดนประเทศไทย (รณชัย รัตนเศรษฐ์, 2559)

อย่างไรก็ตามเนื่องมาจากความเจริญทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วในทุก ๆ ด้าน รวมถึงสื่อทางด้านความบันเทิงที่สามารถเข้าถึงได้อย่างรวดเร็ว และโดยเฉพาะอย่างยิ่งค่านิยมตามกระแสโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน ส่งผลให้การแสดงหนังตะลุงในจังหวัดตราดได้รับความนิยมน้อยลงเป็นอย่างมาก ถึงแม้ว่าได้มีการบันทึกเรื่องราวของการแสดงหนังตะลุง แต่เป็นเพียงประวัติความเป็นมาและขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมเท่านั้น ในส่วนของการบรรเลงดนตรีประกอบการแสดงหนังตะลุงซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งของการแสดงหนังตะลุง เป็นการถ่ายทอดสืบต่อกันมาด้วยวิธีปากเปล่า มิได้มีการบันทึกดนตรีประกอบการแสดงหนังตะลุงเป็นโน้ตดนตรีหรือเป็นลายลักษณ์อักษรแต่อย่างใด ในอนาคตหากไม่มีการสืบทอดท่วงทำนองที่ถูกต้อง อาจส่งผลให้การบรรเลงดนตรีมีความผันแปรหรือผิดเพี้ยนไปจากเดิม

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงคุณค่าของการแสดงหนังตะลุงและการบรรเลงดนตรีประกอบการแสดงหนังตะลุงของจังหวัดตราด ซึ่งเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น จึงมีความสนใจอย่างยิ่งในการวิจัยในครั้งนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสาระสำคัญของการแสดงหนังตะลุง คณะศิษย์สร้อยแสง ตำบลบางปิด อำเภอลือเมฆอบ จังหวัดตราด
2. เพื่อบันทึกและวิเคราะห์ดนตรีประกอบการแสดงหนังตะลุง คณะศิษย์สร้อยแสง ตำบลบางปิด อำเภอลือเมฆอบ จังหวัดตราด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นการรวบรวมองค์ความรู้ทางด้านการแสดงหนังตะลุง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของจังหวัดตราดอย่างเป็นรูปธรรม
2. สามารถเผยแพร่องค์ความรู้ของการแสดงหนังตะลุง คณะศิษย์สร้อยแสง อย่างเป็นรูปธรรมโดยการส่งเสริมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่บ้านของจังหวัดตราด
3. การรวบรวมและเผยแพร่องค์ความรู้ในครั้งนี้เป็นการสนับสนุนการอนุรักษ์ สืบสาน วัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลด้านการสนับสนุนการอนุรักษ์ สืบสาน และต่อยอดมรดกทางวัฒนธรรม รวมถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการรักษาคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตของกลุ่มเป้าหมาย

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นพื้นที่ภาคสนามในการเก็บข้อมูลหลักของการวิจัยในครั้งนี้ด้วยวิธีการเฉพาะเจาะจง (Purposive selected) คือ การแสดงหนังตะลุง คณะศิษย์สร้อยแสง ตำบลบางปิด อำเภอลือชัย จังหวัดตราด โดยมีเหตุผลคือ การแสดงหนังตะลุงของคณะศิษย์สร้อยแสง เป็นหนังตะลุงเพียงคณะเดียวในจังหวัดตราดที่ยังคงทำการแสดงอยู่ในปัจจุบันและยังคงมีการสืบทอดการแสดงตามรูปแบบดั้งเดิม
2. ขอบเขตของเนื้อหา
 - 2.1 การศึกษาสาระสำคัญของการแสดงหนังตะลุง จำแนกเนื้อหาออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ประวัติความเป็นมา 2) การประกอบพิธีกรรมและการถ่ายทอด และ 3) องค์ประกอบของการแสดง
 - 2.2 การบันทึกและวิเคราะห์ดนตรีประกอบการแสดงหนังตะลุง ตามวิทยวิธีทางมานุษยดุริยางควิทยา เป็นการบันทึกบทเพลงที่สืบทอดต่อกันมาด้วยวิธีปากเปล่า (Oral Transmitted) โดยบันทึกเป็นโน้ตดนตรีสากลและวิเคราะห์บทเพลง

ที่ใช้ประกอบการแสดงหนังตะลุงของคณะศิษย์สร้อยแสง รวมทั้งสิ้น 4 บทเพลง ได้แก่ 1) เพลงโหมโรง 2) เพลงเบิกหน้าพระ 3) เพลงเกรินพากย์ และ 4) เพลงประกอบการแสดงจำแนกตามคุณลักษณะของตัวละคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้ข้อมูลหลักจากการศึกษาภาคสนาม และข้อมูลสนับสนุนจากเอกสารทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ ตำรา วารสาร สิ่งพิมพ์ รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนข้อมูลออนไลน์ โดยมีขั้นตอนในการดำเนินงานวิจัยดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ

เป็นการจัดเตรียมข้อมูลเบื้องต้นที่มีความสัมพันธ์กับการทำวิจัย โดยจำแนกเป็นข้อมูลได้ดังนี้

1.1 ข้อมูลทางด้านเอกสาร

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เป็นสาระสำคัญของงานวิจัยจากเอกสารต่าง ๆ และรวมถึงข้อมูลออนไลน์ ซึ่งถือเป็นข้อมูลพื้นฐานในภาพรวมที่นำไปสู่การศึกษาวิจัยอย่างลึกซึ้งในลำดับต่อไป

1.2 ข้อมูลด้านบุคคล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสำรวจพื้นที่ภาคสนามในเบื้องต้น โดยได้ทำการสนทนอย่างไม่เป็นทางการกับชาวบ้านและผู้นำชุมชนเพื่อสืบทราบข้อมูลในบริบทแวดล้อมที่เกี่ยวข้องและพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการดำเนินงานวิจัยตามลำดับขั้นตอนต่อไป

2. ขั้นตอนการ

เป็นขั้นตอนในการเก็บข้อมูลในพื้นที่ภาคสนาม โดยใช้วิธีการดังนี้

2.1 การสัมภาษณ์ จำแนกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ

2.2 การสังเกต จำแนกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

2.3 การสนทนาแบบกลุ่ม เป็นการจับกลุ่มสนทนากันในพื้นที่ภาคสนามเพื่อทบทวนและพิจารณาความถูกต้องแม่นยำของข้อมูลที่ได้รับมาจากการสัมภาษณ์

2.4 เครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ได้แก่

2.4.1 แบบสัมภาษณ์ข้อมูลแบบมีโครงสร้าง ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการสร้างชุดแบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่

- 1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามวัตถุประสงค์การวิจัย
- 2) กำหนดประเด็นคำถามตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยจำแนกเนื้อหาออกเป็น 4 ตอน ได้แก่ 1) ประวัติส่วนตัว 2) การถ่ายทอดการแสดงหนังตะลุง
- 3) บทบาทหน้าที่ของศิลปินวัฒนธรรมการแสดงหนังตะลุง และ 4) ประวัติความเป็นมาของหนังตะลุง

3) กระบวนการกำหนดมาตราส่วนประเมินค่าโดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้
 +1 แน่ใจว่าข้อความของเครื่องมือนี้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์
 0 ไม่แน่ใจว่าข้อความของเครื่องมือนี้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์
 -1 แน่ใจว่าข้อความของเครื่องมือนี้ไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

4) นำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณา แนะนำและนำมาปรับปรุงแก้ไข

ขั้นตอนที่ 2 การพิจารณาตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่

1) นำเสนอแบบสัมภาษณ์ต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบและประเมินผลความเที่ยงตรง (Content Validity) และความน่าเชื่อถือ (Reliability) ของเนื้อหา โดยวิเคราะห์ข้อความและพิจารณาประเมินผลเพื่อตรวจสอบดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence) ของข้อความกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา

2) นำข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญมาพิจารณาปรับปรุงแก้ไขในแบบสอบถาม

3) คำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม โดยจัดทำตารางแสดงผลการคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องและคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป

2.4.2 สมุดจดบันทึกและเครื่องเขียน

2.4.3 เครื่องบันทึกเสียงแบบพกพา

2.4.4 กล้องบันทึกวิดีโอและกล้องถ่ายภาพ

2.4.5 เครื่องมือการวัด

3. ขั้นตอนวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยโดยจำแนกออกเป็น 2 ประเด็นสำคัญดังนี้

3.1 การศึกษาสาระสำคัญของการแสดงหนังตะลุง คณะศิษย์สร้อยแสง ตำบลบางปิด อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดตราด

การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ข้างต้นนี้ ผู้วิจัยกำหนดใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์โดยอ้างอิงแนวคิดและวิธีการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักมานุษยวิทยาที่มีความสอดคล้องเกี่ยวข้องกับเนื้อหาการวิจัย โดยเฉพาะวิธีการวิจัยที่เรียกว่างานวิจัยสนามทางมานุษยวิทยา (Anthropological Field Work) ดังที่ งามพิศ สัตย์สงวน (2529) ได้กล่าวไว้ในวารสารสังคมศาสตร์ เรื่อง มานุษยวิทยาแนวใหม่ ว่าวิชาทางด้านมานุษยวิทยานั้นมีระเบียบวิธีการวิจัยที่มีความเฉพาะเป็นของตนเองที่แตกต่างไปจากศาสตร์ทางสังคมศาสตร์ด้านอื่น ๆ โดยมีการใช้เทคนิคทางด้านการสังเกตการณ์และการเข้าไปมีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เพื่อศึกษาเรียนรู้ถึงพฤติกรรม วัฒนธรรม วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ในด้านต่าง ๆ ของกลุ่มบุคคล การเก็บข้อมูลโดยวิธีนี้จะทำให้นักมานุษยวิทยาได้ข้อมูลปฐมภูมิที่เชื่อถือได้และมีรายละเอียดมากกว่าการใช้ระเบียบวิธีวิจัยในแบบอื่น ๆ ของสังคมศาสตร์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำมาประยุกต์ใช้เพื่อวิเคราะห์ถึงสาระสำคัญ

ของข้อมูลทางด้านอัตชีวประวัติและความสัมพันธ์ระหว่างนายหนังตะลุงกับการแสดงหนังตะลุง คณะศิษย์สร้อยแสง โดยแบ่งออกเป็นสาระสำคัญได้ดังนี้

1) ประวัติความเป็นมา เป็นการศึกษาเพื่อทราบถึงอัตชีวประวัติของนายหนังตะลุงผู้สืบทอดการแสดงหนังตะลุงของคณะศิษย์สร้อยแสงจากอดีตจนถึงในปัจจุบัน

2) การประกอบพิธีกรรมและการถ่ายทอด เป็นการศึกษาเพื่อทราบถึงขั้นตอนและวิธีการในการประกอบพิธีกรรม การถ่ายทอดวัฒนธรรมและขั้นตอนการดำเนินการแสดงหนังตะลุงตามวิธีการของคณะศิษย์สร้อยแสง

3) องค์ประกอบของการแสดง เป็นการศึกษาเพื่อทราบถึงรายละเอียดต่าง ๆ ที่ถูกนำมาใช้ในการจัดแสดงหนังตะลุง

3.2 การศึกษาและวิเคราะห์ดนตรีประกอบการแสดงหนังตะลุง คณะศิษย์สร้อยแสง ตำบลบางปิด อำเภอลำสมอเขม จังหวัดตราด

3.2.1 การบันทึกบทเพลง

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อบันทึกบทเพลง รวมทั้งสิ้นจำนวน 4 บทเพลง ได้แก่ 1) เพลงโหมโรง 2) เพลงเบิกหน้าพระ 3) เพลงเกริ่นพากย์ และ 4) เพลงประกอบการแสดงจำแนกตามคุณลักษณะของตัวละคร โดยนำบทเพลงเหล่านี้มาถอดเสียงและบันทึกเป็นโน้ตดนตรีสากลเพื่อสื่อให้เกิดความเข้าใจถึงบทเพลงอย่างเป็นรูปธรรมมากที่สุด

3.2.2 แนวทางในการวิเคราะห์บทเพลง

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวทางในการวิเคราะห์บทเพลงตามแนวคิดและทฤษฎีทางด้านมานุษยดุริยางควิทยา (Ethnomusicology) จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ และได้นำมาประยุกต์เป็นแนวทางการวิเคราะห์บทเพลงสำหรับงานวิจัยนี้ในประเด็นดังนี้ 1) ประวัติความเป็นมาของเพลง (Historical Background) 2) ความหมายของบทเพลง (Meaning) 3) สื่อของเสียง (Medium) 4) โครงสร้างและรูปแบบของบทเพลง (Structure & Form) 5) คำร้อง (Text setting) 6) กลุ่มเสียง (Toneset) 7) ช่วงเสียง (Range) 8) การดำเนินทำนอง (Melodic Contour) 9)

อัตราจังหวะ ความซ้ำเร็ว และกระสวนจังหวะ (Time signature, tempo, and rhythmic patterns) และ 10) บทบาทหน้าที่ของบทเพลง (Role & Function)

4. ขั้่นนำเสนอข้อมูล

เป็นขั้นตอนของการนำเสนอและเผยแพร่ผลงานวิจัย โดยการนำเสนอด้วยวิธีการพรรณนา (Descriptive Research) ในรูปแบบรายงานการวิจัยฉบับเต็ม ประกอบด้วยเนื้อหาจำแนกเป็น 5 บท ได้แก่ บทที่ 1 บทนำ บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย บทที่ 4 ผลการวิจัย และบทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้เผยแพร่ผลงานวิจัยในรูปแบบบทความวิจัย โดยการขอรับตีพิมพ์บทความในวารสารวิชาการที่อยู่ในฐานข้อมูลของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai-Journal Citation Index Centre) ด้วยเช่นกัน

สรุปผลการวิจัย

การสรุปผลการวิจัยได้ดำเนินการภายใต้วัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยลำดับดังนี้

1. การศึกษาสาระสำคัญของการแสดงหนังตะลุง คณะศิษย์สร้อยแสง ตำบลบางปิด อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด จำแนกเป็น 3 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ ประวัติความเป็นมา การประกอบพิธีกรรมและการถ่ายทอด และองค์ประกอบของการแสดง สามารถสรุปผลในภาพรวมได้ดังนี้

ประวัติความเป็นมา พบว่าคณะศิษย์สร้อยแสงได้รับการก่อตั้งขึ้นโดยนายคำนึ่ง สร้อยแสง ในปี พ.ศ. 2520 ซึ่งได้รับการสืบทอดต่อมาจากนายเปลื้อง สร้อยแสง ผู้เป็นอา โดยนายเปลื้องได้รับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมการแสดงหนังตะลุงมาจากนายบุญมี และนางลำไย กลีบสุข ครูหนังตะลุงในพื้นที่บ้านอ่างกระป่อง จังหวัดตราด ซึ่งครูทั้งสองได้รับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมมาจากนายแจ่ม ครูหนังตะลุงจากจังหวัดพัทลุงที่มาทำการแสดงในปี พ.ศ. 2470 และได้นำมาประยุกต์ดัดแปลงให้เหมาะสมกับท้องถิ่น โดยในเวลาต่อมาได้ก่อตั้งเป็นคณะหนังตะลุงต้น

ตระกูลไทย ต่อมา ในปี พ.ศ. 2479 นายเปลื้องไฉ่ฝากตัวเป็นศิษย์ในคณะหนังตะลุง ตันตระกูลไทยและพร้อมกันนี้ได้รับมอบตัวหนังตะลุงจากนายเสนาะ พะยาเวช ที่ประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อให้ใช้ประกอบอาชีพในการแสดงหนังตะลุง เมื่อนายเปลื้องเข้าสู่วัยชราซึ่งไม่สามารถเดินทางไปแสดงได้อย่างสะดวกแล้ว จึงได้มอบหมายให้นายคำนึง สร้อยแสง ซึ่งเป็นหลานให้สืบทอดคณะหนังตะลุงต่อไป โดยภายหลังจากนั้น นายคำนึงจึงได้เปลี่ยนชื่อคณะหนังตะลุงตันตระกูลไทยเป็น “คณะศิษย์สร้อยแสง” และยังคงรักษารูปแบบของการแสดงหนังตะลุงแบบดั้งเดิมไว้จนกระทั่งปัจจุบัน

การประกอบพิธีกรรมและการถ่ายทอด พบว่าคณะศิษย์สร้อยแสงได้ถ่ายทอดสืบทอดกันมาอย่างมีระเบียบแบบแผน การประกอบพิธีกรรมเป็นไปเพื่อสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคลแก่ชาวคณะ อีกทั้งยังเพื่อแสดงความเคารพนอบน้อมต่อครูบาอาจารย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การประกอบพิธีกรรมประกอบไปด้วย 1. พิธีบอกครู ดำเนินการภายใต้บทันทีกล่าวบอกครูที่ถูกถ่ายทอดเป็นแม่บทสืบทอดกันมาอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร 2. การทำน้มนต์ธรณีสาร เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชาวคณะ 3. การเบิกหน้าพระ เป็นการกล่าวเชิญครูบาอาจารย์เพื่อมาให้พร และ 4. การแสดงเกริ่นพากย์ เป็นการแสดงเบิกโรงที่สร้างเสริมขวัญกำลังใจและกล่อมบรียาศก่อนเริ่มทำการแสดง

ทางด้านการถ่ายทอดการแสดงหนังตะลุงนั้นมีลักษณะเป็นการถ่ายทอดแบบมุขปาถะ ถ่ายทอดต่อกันมาด้วยวิธีการบอกปากเปล่าโดยอาศัยการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติควบคู่ไปกับสถานการณ์จริงในการจัดแสดงตามงานต่าง ๆ ซึ่งเป็นการฝึกปฏิบัติและพัฒนาอย่างต่อเนื่องไปตามลำดับขั้นตอนที่ละขั้นจนกระทั่งเกิดความชำนาญและสามารถดำเนินการแสดงได้ด้วยตนเอง

องค์ประกอบของการแสดง ได้แก่ 1. โรงแสดงหนังตะลุง มีลักษณะเป็นเรือนชั่วคราว สามารถติดตั้ง รื้อถอน และเคลื่อนย้ายได้อย่างสะดวก 2. จอหนัง มีขนาดที่สอดคล้องกับโรงแสดงโดยขึ้นตรงไว้ด้านหน้าของโรงแสดง 3. ต้นกล้วย เป็นวัสดุสำคัญสำหรับการติดตั้งตัวหนัง 4. ไฟส่องสว่าง เพื่อนำเสนอรูปตัวหนังให้ชัดเจน และต้องมีกำลังไฟสูง 5. ชุดเครื่องขยายเสียง มีขนาดที่พอเหมาะกะกับพื้นที่ทำการ

แสดง 6. ตัวหนังตะลุง เป็นตัวหนังเก่าแก่ที่ได้รับมอมาจากนายเปลื้อง สร้อยแสง
7. เครื่องดนตรี เป็นเครื่องประกอบจังหวะ ได้แก่ โทนทับ กลองกรึก (หรือกลองตุ๊ก)
และฉิ่ง และ 8. นักดนตรี ประกอบด้วย 1. นายสำเนียง ชีวะเจริญ ผู้ควบคุมวง
นอกจากนี้ยังเป็นผู้ขับร้องและบรรเลงโทนทับ 2. นายเพชร อยู่เจริญ ทำหน้าที่
บรรเลงโทนทับเป็นหลัก และ 3. นายนที เฉลียว ทำหน้าที่บรรเลงกลองกรึก

2. การบันทึกและวิเคราะห์ดนตรีประกอบการแสดงหนังตะลุง คณะศิษย์
สร้อยแสง ตำบลบางปิด อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดตราด สามารถสรุปผลในภาพรวม
ได้ดังนี้

ผู้วิจัยได้บันทึกบทเพลงประกอบการแสดงหนังตะลุงเป็นโน้ตดนตรี
สากล รวมทั้งสิ้น 4 บทเพลง ได้แก่ 1. เพลงโหมโรง 2. เพลงเบิกหน้าพระ 3. เพลง
เกริ่นพากย์ และ 4. เพลงประกอบการแสดงจำแนกตามคุณลักษณะของตัวละคร
โดยแสดงตัวอย่างการบันทึกบทเพลงตามภาพประกอบที่ 1

ทำนอง

กลองกรึก
โทนทับ

ต่าง องค์ ทรง-อิ-ธิ ฤท-ธา— รบ กัน นาน ช้า ครั้ง นี่ เห็น ต้อง ลา

ภาพประกอบที่ 1 ตัวอย่างการบันทึกโน้ตเพลงเกริ่นพากย์ในท้องเพลงที่ 171-176

บทเพลงทั้งหมดได้ทำการวิเคราะห์ตามวิทยวิธีทางมานุษยดุริยางค
วิทยาตามที่ปรากฏรายละเอียดในหัวข้อ 3.2.2 แนวทางในการวิเคราะห์บทเพลง ซึ่ง
สามารถสรุปผลการวิเคราะห์บทเพลงในภาพรวมได้ดังนี้

บทเพลงทั้งหมดไม่ทราบนามผู้ประพันธ์และประพันธ์ขึ้นเมื่อใด แต่ได้
สืบทอดต่อกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน โดยบทเพลงส่วนใหญ่แสดงความหมายเพื่อ
ยกย่องเชิดชูครูบาอาจารย์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และแสดงให้เห็นถึงคติธรรมความดีโดย
ปรากฏผ่านทางเนื้อหาถ้อยคำตามบทพากย์ บทร้องซึ่งเป็นไปตามบทบาทหน้าที่ของ
บทเพลง สื่อของเสียงที่ใช้ในบทเพลงเป็นการขับร้องและเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ
ปีที่ 18 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2569

ทั้งหมด ประกอบด้วย กลองกรีก โทนทับ ฉิ่ง มีโครงสร้างของบทเพลงในลักษณะ สังคีตลักษณ์สองตอนโดยแบ่งเป็นการนำเสนอท่อนแรกซึ่งเป็นท่อนหลักของบทเพลง ในรูปแบบการขับกลอนหรือการขับร้องตามเนื้อหาของบทเพลง และการนำเสนอ ท่อนที่สองในลักษณะของทำนองเพลงเชิดเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่าง บทเพลง หรือแสดงเป็นสัญญาณบ่งบอกถึงการเปลี่ยนผ่านไปสู่บทเพลงใหม่

การขับร้องเป็นรูปแบบการดำเนินงานสด ปรากฏลักษณะคำร้องทั้ง แบบคำพยางค์และคำเอื้อนควบคู่กันไป โดยแสดงตัวอย่างลักษณะคำร้องตามภาพ ประกอบที่ 2

ภาพประกอบที่ 2 ลักษณะคำพยางค์และคำเอื้อนในเพลงประกอบการแสดงหนังตะลุง ประเภทตัวฤๅษี

กลุ่มเสียงมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละบทเพลงดังนี้ 1. เพลง เกริ่นพากย์มีจำนวน 6 เสียง ได้แก่ G, A, B^b, B, C, E 2. เพลงประกอบการแสดงตัวหนังประเภทฤๅษี จำนวน 5 เสียง ได้แก่ G, A^b, A, B^b, B 3. เพลงประกอบการแสดงตัวหนังประเภทเทวดา จำนวน 4 เสียง ได้แก่ G^b, A, B, D 4. เพลงประกอบการแสดงตัวหนังประเภทยักษ์ จำนวน 4 เสียง ได้แก่ G^b, A^b, B^b, D^b และ 5. เพลงประกอบการแสดงตัวหนังประเภทมนุษย์ จำนวน 6 เสียง ได้แก่ G^b, G, A^b, A, B^b, D^b บทเพลง พบระดับเสียงต่ำสุดคือ E⁴ และระดับเสียงสูงสุดคือ E⁵

รูปแบบการดำเนินทำนองปรากฏให้เห็นใน 3 ลักษณะ ได้แก่ 1. ทิศทางคงที่ 2. ทิศทางขึ้น และ 3. ทิศทางลง แสดงตัวอย่างการดำเนินทำนองตามภาพประกอบที่ 3-5

69 ร้อง

69 ที่ เขา ไม่ มี ความ _____ นะ ส - บา ย _____

กลองกรึก
โทนทับ

ภาพประกอบที่ 3 การดำเนินทำนองในทิศทางคงที่ของเพลงประกอบการแสดงหนังตะลุง
ประเภทตัวเหวดตา

65 ร้อง

65 แทะละ มา วัน นี้ _____ ละ ดัน จะ ร้อง _____ ที่ นื่อง จำ _____

กลองกรึก
โทนทับ

ภาพประกอบที่ 4 การดำเนินทำนองในทิศทางขึ้นของเพลงประกอบการแสดงหนังตะลุง
ประเภทตัวยักษ์

25 ร้อง

25 ไป อยู่ กับ นื่อง ที่ นื่อง _____ สอง _____ ครา _____

กลองกรึก
โทนทับ

25

ภาพประกอบที่ 5 การดำเนินทำนองในทิศทางลงของเพลงประกอบการแสดงหนังตะลุง
ประเภทตัวมนุษย์

บทเพลงทั้งหมดบันทึกได้ในอัตราจังหวะ 2/4 มีอัตราความเร็ว 100 – 104 จังหวะเคาะต่อหนึ่งนาทีก โดยมีกระสวนจังหวะที่แตกต่างกันไปตามแต่ละบทเพลง จำแนกได้เป็น 5 ลักษณะ ได้แก่ 1. แบบวนซ้ำ 1 ห้องเพลง 2. แบบวนซ้ำ 2 ห้องเพลง 3. แบบวนซ้ำ 3 ห้องเพลง 4. แบบวนซ้ำ 4 ห้องเพลง และ 5. จังหวะเจ็ด โดยแสดงตัวอย่างกระสวนจังหวะแบบวนซ้ำ 2 ห้องเพลงในภาพประกอบที่ 6

ภาพประกอบที่ 6 ตัวอย่างกระสวนจังหวะแบบวนซ้ำ 2 ห้องเพลง ในเพลงประกอบการแสดง
หนังตะลุงประเภทตัวมนุษย์

ทั้งนี้การบรรเลงจึงปรากฏเฉพาะเพียงบทเพลงโหมโรง และบทเพลง
จำแนกตามลักษณะของตัวละครประเภทมนุษย์เท่านั้น

นอกเหนือจากการสร้างความบันเทิงของการแสดงหนังตะลุงแล้ว
บทเพลงทั้งหมดยังมีบทบาทสำคัญในการนำเสนอแนวคิดเชิงคติธรรมสอดแทรกผ่าน
เนื้อหาการแสดงอีกด้วย

อภิปรายผล

นอกเหนือจากการสรุปผลการวิจัยภายใต้วัตถุประสงค์ของการวิจัยตาม
ลำดับแล้ว ผู้วิจัยพบประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัยภายใต้วัตถุประสงค์
ของการวิจัยตามลำดับได้เช่นกันดังนี้

1. การศึกษาสาระสำคัญของการแสดงหนังตะลุง คณะศิษย์สร้อยแสง
ตำบลบางปิด อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดตราด

จากผลการศึกษาประวัติความเป็นมาของการแสดงหนังตะลุงคณะ
ศิษย์สร้อยแสงนั้นพบว่าได้รับการถ่ายทอดมาจากวัฒนธรรมการแสดงตามรูปแบบ
ของหนังตะลุงของภาคใต้ สอดคล้องกับ ฉลองชัย ชิวสุทรสกุล (2550) อ้างถึงนาย
ฉะอ้อน นุดสมบัติ และนายโสน นุดสมบัติ ถึงประเด็นแหล่งที่มาของหนังตะลุงใน
จังหวัดตราดว่ามีที่มาจากหนังควนของบุคคลชื่อตาควนเป็นผู้นำมาเผยแพร่ในจังหวัด
ตราด โดยสันนิษฐานกันว่าเป็นหนังควนของนายคงจากบ้านควนมะพร้าว จังหวัด

พัทลุง ซึ่งชาวบ้านนำมาฝึกฝนเลียนแบบให้มีความสอดคล้องกับท้องถิ่น หากแต่ว่า หนึ่งตะลุงคณะศิษย์สร้อยแสงนั้นปรากฏหลักฐานข้อมูลที่แน่ชัดตามหลักฐานบันทึกถึงบุคคลชื่อครูแจ่ม เป็นผู้นำคณะหนึ่งตะลุงจากจังหวัดพัทลุงมาแสดงและเผยแพร่เอาไว้ในจังหวัดตราดราวปี พ.ศ. 2470 จึงเป็นข้อสรุปที่แน่ชัดถึงแหล่งที่มา แสดงให้เห็นถึงลักษณะของปรากฏการณ์แพร่กระจายทางวัฒนธรรมที่ทำให้หนึ่งตะลุงภาคใต้ได้มาผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของจังหวัดตราด สอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมดังที่ ไชยวุธ โกศล (2559) ได้กล่าวถึง วงปีพาทย์จากภาคกลางที่เข้าไปผสมกลมกลืนอยู่ในการแสดงหนึ่งตะลุงภาคใต้โดยอธิบายไว้ว่า ลักษณะอย่างนี้เกิดจากทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เมื่อครั้งที่เจ้านายฝ่ายปกครองเดินทางไปสู่ท้องถิ่นภาคใต้พร้อมกับวงปีพาทย์ ทำให้ได้พบเห็นและรับเอาเครื่องดนตรีทางภาคกลางเข้ามาบรรเลงผสมกับวงดนตรีหนึ่งตะลุงเดิมจนเกิดเป็นพัฒนาการของดนตรีหนึ่งตะลุงสมัยกลาง

ทางด้านการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมปรากฏให้เห็นวิธีการแบบมุขปาถะ ซึ่งเป็นลักษณะที่พบในวัฒนธรรมดนตรีและการแสดงพื้นบ้านอย่างแพร่หลาย ดังที่ ดิโนยา ก้อนแก้ว (2549) เอาไว้ว่า ดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านไม่ปรากฏผู้เป็นต้นคิด ถ่ายทอดด้วยวิธีการบอกเล่า เลียนแบบ ดำรงอยู่ด้วยการจดจำและปฏิบัติสืบทอดกันมา และเป็นไปตามประเด็นเรื่องวิธีการศึกษาระบบเสียงดังที่ ศรัณย์ นักรบ (2557) ได้กล่าวเอาไว้ว่า ดนตรีประจำชาติหรือดนตรีพื้นเมืองส่วนใหญ่ที่มีใช้ ดนตรีในวัฒนธรรมตะวันตกจะเป็นลักษณะการถ่ายทอดด้วยปากเปล่า (Oral Transmitted) โดยมีได้มีการบันทึกดนตรีหรือบทเพลงเป็นลายลักษณ์อักษรแต่อย่างใด ทั้งนี้ทางด้านพิธีกรรมยังสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะทางคตินิยมที่เกี่ยวข้องกับ บทบาทและหน้าที่ของหนึ่งตะลุง สอดคล้องกับ บัญชา อาษากิจ (2550) ซึ่งกล่าวว่า ศิลปะการแสดงหนึ่งตะลุงมีความผสมผสานระหว่างศาสนาพุทธกับศาสนาพราหมณ์ ตลอดจนความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ บทบาทของตัวละครสะท้อนให้เห็นถึงระบบชนชั้นวรรณะ บทเพลงมีความสัมพันธ์กับการออกรูปของตัวละคร ดังจะเห็นได้จากการประกอบพิธีกรรมในแต่ละขั้นตอนของคณะศิษย์สร้อยแสงว่ามักมีความเกี่ยวข้องกับการบูชาพระ บูชาครู และสรรเสริญสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ปีที่ 18 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2569

องค์ประกอบของการแสดงหนังตะลุงซึ่งปรากฏตามผลการศึกษา นั้นแสดงให้เห็นถึงลักษณะของการจัดการที่มีความเรียบง่ายตามรูปแบบของวัฒนธรรมดนตรีและการแสดงพื้นบ้าน โดยพิจารณาจากวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้พบว่าเป็นทรัพยากรที่จัดหาได้ง่ายในท้องถิ่น เกิดขึ้นพร้อมกับการพัฒนาปรับปรุงรูปแบบของการแสดงหนังตะลุงให้มีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมของจังหวัดตราด ซึ่งเป็นไปตามลักษณะสำคัญของดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านดังที่ ดโนยา ก้อนแก้ว (2549) ซึ่งกล่าวไว้ว่า ดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านมีความเรียบง่าย ตรงไปตรงมา สอดคล้องกับพื้นฐานการดำรงชีพและความรู้สึกนึกคิดของชาวบ้าน

2. การบันทึกและวิเคราะห์ดนตรีประกอบการแสดงหนังตะลุง คณะศิษย์สร้อยแสง ตำบลบางปิด อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด

บทเพลงปรากฏผลการบันทึกโน้ตอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนในระบบโน้ตดนตรีสากลเกิดจากการถอดเทป เทียบเสียง และบันทึกตามลักษณะที่ปรากฏให้เห็นตามความเป็นจริง แต่ทั้งนี้พบว่าบทเพลงมีรูปแบบการบรรเลงประกอบด้วยเครื่องประกอบจังหวะและการขับร้องเท่านั้น ทำให้เห็นถึงลักษณะการใช้ระดับเสียงที่ไม่คงที่แน่นอน จึงมีการนำระบบเซนต์เข้ามาใช้เพื่อเทียบเสียงและแสดงผลได้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงที่สุด โดยเป็นไปตามทฤษฎีการศึกษาระบบเสียงดังที่ ศรีธัญ นักรบ (2557) ได้กล่าวไว้ในประเด็นของระบบเสียงแบ่งเท่าว่า การวัดค่าเซนต์ทำให้สามารถระบุความแตกต่างของระดับเสียงได้อย่างชัดเจน และแสดงให้เห็นเป็นหน่วยที่สมเหตุสมผล ดังนั้นระบบเซนต์จึงได้ถูกนำมาใช้อธิบายเปรียบเทียบระบบเสียงของดนตรีของกลุ่มชนต่าง ๆ กันอย่างแพร่หลาย ซึ่งช่วยในการทำความเข้าใจถึงระบบเสียงของดนตรีในวัฒนธรรม ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

การวิเคราะห์บทเพลงแสดงให้เห็นได้ถึงลักษณะของความเป็นวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านได้อย่างชัดเจนทั้งทางด้านองค์ประกอบภายนอกและองค์ประกอบภายใน โดยพิจารณาจากลักษณะในภาพรวมของบทเพลงแล้วจึงนำมาขยายผลตามประเด็นที่เกี่ยวข้องตามลำดับอันถือเป็นรากฐานสำคัญที่นำไปสู่การวิเคราะห์บทเพลงในเชิงลึก โดยเป็นไปตามทฤษฎีการศึกษาและวิเคราะห์ทางด้านดนตรี

ชาติพันธุ์วิทยาดังที่ ศรีณย์ นักรบ (2557) ได้อธิบายไว้ในประเด็นของสำเนียงดนตรีวิเคราะห์โดยกล่าวเอาไว้ว่า การวิเคราะห์ดนตรีตามแนวทางของศาสตร์ทางด้านดนตรีชาติพันธุ์วิทยาอาศัยแนวคิดหรือหลักวิธีการสำคัญจากมุมมองหรือหลักการของดนตรีในวัฒนธรรมนั้นร่วมกับหลักการของความเป็นกลางหรือความเป็นสากลที่จะสามารถสื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจได้ โดยทำการวิเคราะห์ไปตามสิ่งที่ปรากฏให้เห็นในดนตรีเป็นหลัก ทั้งนี้แนวทางการศึกษาแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนคือ 1) องค์ประกอบภายนอกหรือภาพรวมของบทเพลง และ 2) องค์ประกอบภายในของบทเพลง ซึ่งมีรายละเอียดปรากฏดังผลการวิเคราะห์บทเพลง

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง ดนตรีประกอบการแสดงหนังตะลุง คณะศิษย์สร้อยแสง ตำบลบางปิด อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดตราด ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. งานวิจัยนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางสำหรับการศึกษาวิจัยวัฒนธรรมดนตรีอื่น ๆ ในแง่มุมเดียวกันได้
2. งานวิจัยนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาแบบเรียนเสริมทักษะทางด้านดนตรีพื้นบ้านและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของจังหวัดตราด

เอกสารอ้างอิง

- งามพิศ สัตย์สงวน. (2529). มานุษยวิทยาแนวใหม่. วารสารสังคมศาสตร์, 23(2), 87-101.
- ฉลองชัย ธีรสุนทรสกุล. (2550). การแสดงพื้นบ้าน หนังตะลุงจังหวัดตราด: เอกสารประกอบโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม. จันทบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพาวิทยาเขตจันทบุรี.
- ไชยวูธ โกศล. (2559). การศึกษาเปรียบเทียบดนตรีประกอบการแสดงหนังตะลุงแบบดั้งเดิมและแบบสมัยใหม่. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ครั้งที่ 6 “การศึกษาและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น”

วันที่ 15-16 สิงหาคม 2559 ณ อาคารศูนย์ภาษาและคอมพิวเตอร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา. (หน้า 331-339). สงขลา : มหาวิทยาลัย
ราชภัฏสงขลา.

ดโนยา ก้อนแก้ว. (2549). การวิจัยและพัฒนาการของวงดนตรีพื้นบ้าน: กรณี
ศึกษาวงแกนนอีสาน. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

บัญชา อาษากิจ. (2550). ดนตรีประกอบการแสดงหนังตะลุง: คณะสุชาติ ทรัพย์สิน
ตำบลในเมือง อำเภอเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาดนตรีชาติพันธุ์วิทยา ภาควิชาศิลปะนิเทศ
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

รณชัย รัตนเศรษฐ. (2559). วัฒนธรรมดนตรีกับวิถีชีวิตในท้องถิ่นภาคตะวันออก:
จังหวัดตราดและจังหวัดจันทบุรี. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา.

ศรัณย์ นักรบ. (2557). ดนตรีชาติพันธุ์วิทยา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์.